

УДК 342.951: 346.21/346.9

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.8.13>**Артур Замрига,**

канд. екон. наук, докторант

Науково-дослідного інституту публічного права

«ЕКОНОМІКА КРАЇНИ» ТА «ГОСПОДАРСТВО КРАЇНИ»: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ

У статті розкрито співвідношення категорій «економіка країни» та «господарство країни» з адміністративної точки зору. Визначено, що національна економіка має розглядатись із застосуванням соціально-економічного підходу як сукупність відповідних правовідносин, що підлягають врегулюванню, регламентуванню та захисту, а національне господарство, як його частина, позначати сукупність галузей та окремих видів виробництв, тобто відобразити технологічний підхід до розуміння змістового наповнення попереднього терміна. Наголошено, що згідно з технологічним підходом національна економіка є сукупністю галузей, видів виробництв та характеризується обсягом виробленої продукції, виконаних робіт і наданих послуг, їхньою якістю, рівнем використання ресурсів тощо. Соціально-економічний підхід розглядає національну економіку як сукупність виробничих відносин, яким властиві певний рівень розвитку продуктивних сил, тип економічної системи, характер суспільного відтворення, специфічний господарський механізм, рівень життя населення, зовнішньоекономічні зв'язки. З'ясовано, що світове господарство – система взаємопов'язаних національних господарств, в основі якої – міжнародний поділ праці, різні економічні і політичні відносини. Воно охоплює всі країни, звідси – його неоднорідність і внутрішня суперечливість. Об'єктивною основою розвитку світового господарства є міжнародний поділ праці, тобто спеціалізація окремих країн на виробництві певних видів продукції, якими вони обмінюються. Зроблено висновок, що сталий економічний розвиток країни – основний чинник становлення держави як самодостатньої та цивілізаційної. Україна перебуває на перехідному етапі становлення, пошуку оптимальних шляхів її належного розвитку та завоювання авторитету на міжнародній арені. Національне господарство країни найяскравіше характеризує її сутність та реальний стан внутрішніх організаційних економічних процесів. Держава повинна підтримувати, стимулювати господарські взаємини суб'єктів, що реалізують господарську діяльність в Україні, та мінімально втручатися в них.

Ключові слова: господарство, економіка, зміст, категорії, національна економіка, національне господарство, світове господарство, співвідношення, терміни.

Постановка проблеми. Залежно від історичного розвитку країни, її соціально-політичного становища та сучасних викликів виникає потреба постійного стратегічного планування розвитку та регламентації економічних відносин країни, які ґрунтуються на виваженій державній політиці. Саме в процесі розробки та реалізації державних економічних стратегій (загальнонаціональних чи регіональних; довготривалих чи періодичних) закладається фундамент розуміння основних процесів, механізмів та способів створення незалежної економічної системи. Визначальне значення для цього мають наукові надбання та теоретичні розробки, зокрема ті, що спрямовані на дослідження окремих явищ, аналіз статистичних показників, визначення ефективності, пропорційності, витратності діяльності, критеріїв індексування тощо.

Однак не менш важливим є вивчення та аналіз змісту основних категорій та термі-

нів, що застосовуються як законодавцем, так і вченими-правниками. Зокрема, потребує уточнення одне питання: як співвідносяться категорії «економіка країни» та «господарство країни» з адміністративної точки зору? Актуальність піднятого питання зумовлена тим, що сучасні та пострадянські науковці апелюють обома термінами на відміну від англо-американських, де застосовується тільки «економіка країни».

Відповідно, метою статті є аналіз, зіставлення даних термінів та розкриття їхнього змістового наповнення.

Огляд останніх досліджень. Різновиди галузевого господарства країни досліджувало багато вчених, зокрема Ю. Бараш, В. Горбаньов, І. Григорюк, О. Дегтярьова, К. Измайлова, В. Клапчук, Р. Леньо, А. Ситюк, М. Хмельнюк, Н. Яркіна та багато ін. Питанням галузевої структури економіки присвячені

праці таких українських науковців, як В. Александров, Ю. Бохан, Ю. Кіндзерський, Н. Кудрицька, Н. Тарасова та інші. Однак спеціалізованих праць вчених щодо визначення співвідношення категорій «економіка країни» та «господарство країни» з адміністративної точки зору немає – вченими розглядаються суміжні або дотичні явища та категорії.

Виклад основного матеріалу. В Україні активний розвиток товарного виробництва розпочався у XVIII-XIX ст. Позаяк територія України тривалий час перебувала у складі інших держав, то її господарство було складовою частиною національного господарства цих країн. Тільки зі здобуттям Україною незалежності її господарство стало національним господарським комплексом (слово «комплекс» означає сукупність взаємопов'язаних об'єктів, що становлять єдине ціле) [1]. Саме в цей період виникла проблема створення незалежної економічної системи України, яка б ґрунтувалася на об'єктивній науковій основі. Економічна теорія та методологія управління господарством, які існували на той час, відповідали запитам централізовано-директивної системи управління і не відповідали новим методам і потребам господарювання. Постало питання розробки відповідної економічної теорії для умов України, використання теоретичного досвіду розвинутих країн світу, практики вдосконалення структури господарства, політики інвестицій, проведення належних реформ у системі відносин власності тощо [2].

Донині офіційного визначення терміна «господарство» немає, однак здебільшого науковцями підтримується думка, що це система виробництва, обміну і розподілу та споживання продуктів, що історично склалась і розвивається на території певної країни [3]. Частіше можна побачити словосполучення «національне господарство» або «національна економіка».

Термін «економіка» (від грецьких слів «ойкос» – домогосподарство та «номос» – закон) був уведений у науковий обіг давньогрецьким мислителем Ксенофонтом. Економіка – це сукупність суспільного виробництва, розподілу, обміну та споживання благ, а також виробничих відносин, які виникають між людьми у цих процесах [4].

На переконання А. Мельник, А. Васиної, Т. Желюк та Т. Попович, національна економіка є історично сформованою системою суспільного відтворення країни, яка ґрунтується на використанні наявних національних ресурсів, забезпечує реалізацію національних економічних інтересів країни та функціонує

за об'єктивними економічними законами. Поняття національної економіки в наукових дослідженнях останніх років визначається як у вузькому, так і в широкому розумінні. У вузькому розумінні національна економіка є сукупністю економічних суб'єктів і зв'язків між ними, яка має просторово визначену і специфічно складену національну організаційну структуру, характеризується господарською цілісністю і спрямована на задоволення потреб суспільства у матеріальних і соціальних благах. У широкому розумінні національна економіка – це структурована в галузевому і територіальному просторі економічна діяльність у масштабах країни, що регулюється інституціональною системою, яка відповідає економічному, політичному та ідеологічному устрою (порядку), сформованому в цій країні [5, с. 21].

Також можна зустріти наукові визначення поняття «національна економіка», які базуються на двох підходах: технологічному та соціально-економічному. Згідно з технологічним підходом національна економіка є сукупністю галузей, видів виробництв та характеризується обсягом виробленої продукції, виконаних робіт і наданих послуг, їхньою якістю, рівнем використання ресурсів тощо. Соціально-економічний підхід розглядає національну економіку як сукупність виробничих відносин, яким властиві певний рівень розвитку продуктивних сил, тип економічної системи, характер суспільного відтворення, специфічний господарський механізм, рівень життя населення, зовнішньоекономічні зв'язки [5, с. 21].

Об'єктом національної економіки виступає національна господарська система, різні аспекти якої досліджуються цілим рядом економічних дисциплін, серед яких політична економія, економічна історія, економічна географія, економічна статистика, економетрія тощо [6, с. 11].

У свою чергу, науковцями радянської доктрини господарські системи розглядалися через призму удосконалення системи управління соціалістичною економікою, основна увага приділялась дослідженню центрів господарських систем – міністерств, відомств, державних комітетів (що було зумовлено об'єктивними причинами, а саме наявним суспільно-економічним устроєм СРСР), їхні теоретичні розробки мають велике значення для осягнення суті, призначення та порядку функціонування господарських систем [7, с. 72]. Сучасні господарські системи створюються для забезпечення ефективної організації господарської діяльності суб'єктів господарювання через удосконалення: 1) управління господарською

діяльністю та 2) регулювання господарської діяльності як форм здійснення організації такої діяльності [8; 9]. І. Кравець, здійснивши власне дослідження в царині даного питання, вважає, що господарська система – це комплекс взаємодіючих суб'єктів господарювання та суб'єктів організаційно-господарських повноважень, створений/сформований в установленому порядку з метою забезпечення ефективності організації та здійснення господарської діяльності учасниками комплексу (центром системи та підпорядкованими йому суб'єктами) шляхом взаємного дотримання ними своїх прав та виконання обов'язків, який функціонує на базі матеріальних ресурсів (майна), які належать учасникам такого комплексу на праві власності та/або інших правових титулах відповідно до законодавства [7, с. 74].

Поряд з існуванням різних типів національних господарських систем кожна із них може характеризуватися різними моделями організації національного господарства. Вибір конкретної моделі означає вибір шляху розвитку суспільства, встановлення певної системи економічних інтересів, що лежать в основі забезпечення впливу на темпи і пропорції цього розвитку [6, с. 48].

То що таке господарство країни? І чи не відображає цей термін ті ж самі змістові складники, що й національна економіка країни? Якщо проаналізувати увесь вищенаведений матеріал, логічним буде висновок про те, що ці терміни є різними. У глобальному сенсі термін «економіка» є ієрархічно вищим, аніж «господарство», де останній є його складником. Фактично, господарство – це приналежність до суб'єктної сторони правовідносин, тобто прив'язка до суб'єкта господарювання як потенційного учасника забезпечення матеріальними ресурсами країни чи окремого споживача. Відповідно, на наш погляд, національна економіка з адміністративної точки зору має розглядатися з використанням соціально-економічного підходу як сукупність відповідних правовідносин, що підлягають врегулюванню, регламентуванню та захисту, а національне господарство, як його частина, позначати сукупність галузей та окремих видів виробництв, тобто відображати технологічний підхід до розуміння змістового наповнення попереднього терміна.

Отже, категорія «національне господарство», як самостійна, може розглядатися тільки у контексті і з розумінням її як автономної частини національної економіки. Слід констатувати пряму їх взаємозалежність та приналежність.

Однак слід уточнити, що, окрім національного господарства, існує й світове – сис-

тема взаємопов'язаних національних господарств, в основі якої – міжнародний поділ праці, різні економічні і політичні відносини. Воно охоплює всі країни, звідси – його неоднорідність і внутрішня суперечливість. Об'єктивною основою розвитку світового господарства є міжнародний поділ праці, тобто спеціалізація окремих країн на виробництві певних видів продукції, якими вони обмінюються. Для того, щоб сформувалася спеціалізація, потрібні певні умови. По-перше, країна, яка бере участь у міжнародному поділі праці, повинна мати переваги (наприклад, багаті природні ресурси) перед іншими країнами у виробництві відповідної продукції; по-друге, мають бути країни, які потребують цієї продукції; по-третє, витрати на доставку продукції до місця продажу мають бути вигідні країні-виробнику [10, с. 308]. Умовно це спеціалізація країни на певній галузі чи виробництві продукції, яка за відсотковим співвідношенням є домінуючою на її теренах.

Якщо говорити про господарство країни, а точніше його галузеві різновиди, то слід відзначити, що в умовах сьогодення їх існує дуже багато. Зокрема, це газове, лісове, водне, сільськогосподарське, фермерське, особисте селянське, автомобільне, енергетичне, промислове, рибне, дорожнє, житлово-комунальне тощо.

Якщо систематизувати та класифікувати їх в узагальнені групи, це галузі матеріального та нематеріального виробництва, й основна різниця між ними полягає в кінцевому рахунку виробленої продукції чи наданої послуги. До сфери матеріального виробництва входять промисловість, сільське, лісове, рибне господарство і будівництво – галузі, які випускають матеріальні блага (товари). Вони поділяються на вузлі галузі, підгалузі, види виробництв. Наприклад, великою галуззю промисловості є машинобудування, в складі якого виділяється транспортне машинобудування. Вужчою його галуззю є автомобілебудування, а підгалуззю – виробництво легкових автомобілів. Воно ж включає численні підприємства, що виробляють окремі деталі, вузли і агрегати (наприклад, мотори), а також складальні та ремонтні підприємства. У сфері послуг створюються духовні блага та послуги невиробничого й виробничого характеру. Одні галузі цієї сфери обслуговують безпосередньо населення (культура, освіта, медичне і рекреаційне обслуговування, побутове обслуговування), інші – населення і виробництво (транспорт і зв'язок, фінанси і кредит, торгівля, страхування), треті забезпечують функціонування суспільства взагалі (наука, управління) [11].

Різновиди галузевого господарства країни досліджувало багато вчених, зокрема: Р. Леньо визначає перспективні напрями впровадження зарубіжного досвіду в систему управління лісовим господарством України; І. Григорюк формує новий історико-науковий погляд на сільське господарство України; А. Ситюк визначає особливості формування правового механізму залучення інвестицій у житлово-комунальне господарство; О. Дегтярьова аналізує особливості організації енергоменеджменту в системі управління енергетичним господарством; Н. Яркіна визначає тенденції, проблеми та перспективи рибного господарства України як складової частини світового рибогосподарського комплексу; Ю. Бараш формує принципи побудови організаційної структури управління пасажирським господарством на різних етапах структурної реформи Укрзалізниці; В. Клапчук розглядає історичну ретроспективу рекреаційного господарства на прикладі Галичини другої половини XIX – першої третини XX ст.; К. Измайлова досліджує хатнє господарство шахтарських родин Донбасу у 1965–1985 рр.; В. Горбаньов розглядає історіографію питання поміщицького господарства Харківської губернії другої половини XIX – початку XX ст.; М. Хмельнюк аналізує стійкий розвиток і холодильне господарство як необхідну умову економічної безпеки України тощо.

До прикладу, О. Соколовська на підставі дослідження змісту житлово-комунального господарства з'ясувала, що це поліструктурна, комплексна, системна галузь, яка забезпечує першочергові потреби населення та суттєво впливає на створення необхідних умов для ефективності й надійності функціонування господарського комплексу відповідно до встановлених нормативів і національних стандартів. Нею встановлено, що житлово-комунальне господарство наділене такими характерними ознаками: системна галузь, що ґрунтується на нормативах і національних стандартах; має на меті забезпечення стандартних санітарно-гігієнічних умов життя; спрямована на задоволення першочергових потреб суспільства; основним прагненням є якісне функціонування житлового, комунального, господарського комплексу; реалізується завдяки системі адміністративних послуг [12, с. 11].

У свою чергу О. Руденко визначає сільське господарство однією з пріоритетних галузей національної економіки. Розвиток сільськогосподарської галузі сприяє підвищенню матеріального добробуту населення, зміцненню економічної та продовольчої безпеки держави, зростанню її експортного

потенціалу. Водночас сільськогосподарський сектор виробництва – один з найбільш ризикових секторів економіки, оскільки на його розвиток великий вплив має дія природних факторів і біологічних чинників [13, с. 143].

Висновки

Усе вищенаведене дає можливість сформулювати висновок про те, що сталий економічний розвиток країни – основний чинник становлення держави як самодостатньої та цивілізаційної. Україна перебуває на перехідному етапі становлення, пошуку оптимальних шляхів її належного розвитку та завоювання авторитету на міжнародній арені. Національне господарство країни найяскравіше характеризує її сутність та реальний стан внутрішніх організаційних економічних процесів. Держава повинна підтримувати, стимулювати господарські взаємини суб'єктів, що реалізують господарську діяльність в Україні, та мінімально втручатися в них.

Список використаних джерел:

1. Географія. Освітній портал «Академія». 2019. URL: <http://zno.academia.in.ua/mod/book/view.php?id=2521>
2. Макроекономіка. *Бібліотека економіста*. 2019. URL: <https://library.if.ua/book/11/1076.html>
3. Заставний Ф. Д. Економічна і соціальна географія України : підручник для 9 класу. Київ, 1999. 232с.
4. Основи економіки. *Сумський державний університет*. 2019. URL: <http://fem.sumdu.edu.ua/images/docs/abiturient/osnovi%20econom.pdf>
5. Мельник А.Ф., Васіна А.Ю., Желюк Т.Л., Попович Т.М. Національна економіка : навчальний посібник. Київ, 2011. 463 с.
6. Старостенко Г. Г., Онишко С. В., Поснова Т. В. Національна економіка : навчальний посібник. Київ : Ліра-К, 2016. 432 с.
7. Кравець І. Поняття та класифікація сучасних господарських систем. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Юридичні науки»*. 2013. Вип. 3. С. 71-76.
8. Пилипенко А. Я. Правовое регулирование внутривозрастных отношений в производственных объединениях. Київ : Наукова думка, 1978. 151 с.
9. Плекан А. М. Правовое регулирование контроля хозяйственной деятельности в СССР. Рига, 1973. 61 с.
10. Олійник Я.Б., Шищенко П.Г., Степаненко А.В., Масляк П.О. Географія : навчальний посібник для старшокласників та абітурієнтів. *Відповіді на всі питання нової програми*. 5-те вид., перероб. і доп. Київ: ТВО «Знання», КОО, 2006. 455 с.
11. Гілецький Й. Р. Географія України. Соціально-економічна з основами теорії : підручник для 9 класу. Львів: ВНТЛ-Класика, 2002. 192с.

12. Соколовська О. М. Адміністративна відповідальність за правопорушення в галузі житлово-комунального господарства : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2011. 18 с.

13. Руденко О.Є. Регіональні особливості інвестування в сільське господарство. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2013. Вип. 9(1). С. 143-148.

The article reveals the relation between the categories "economy of the country" and "economy" from an administrative point of view. It is determined that the national economy should be considered as a socio-economic approach, as a set of relevant legal relations, which are subject to regulation and protection, and the economy, as a part of it, denote a set of industries and certain types of production, that is, reflect the technological approach. It is emphasized that by the technological approach, the national economy is an aggregate of industries, types of production and is characterized by the volume of products produced, works performed and services rendered, their quality, level of use of resources, etc. Socio-economic approach views the national economy as a set of industrial relations, which is characterized by a certain level of development of productive forces, type of economic system, the nature of social reproduction, specific economic mechanism, living standards of the population, foreign economic relations. It has been found that the world economy is a system of interconnected national economies, based on the international division of labor, different economic and political relations. It covers all countries, hence its heterogeneity and internal contradiction. The objective basis for the development of the world economy is the international division of labor, that is, the specialization of individual countries in the production of certain types of products that they exchange. It is concluded that the stable economic development of the country is a major factor in the formation of the state as self-sufficient and civilizational. Ukraine is in a transitional stage of formation, finding optimal ways of its proper development and gaining authority in the international arena. The national economy of the country most clearly characterizes its essence and the real state of internal organizational economic processes. The state should support, stimulate and minimally interfere in the economic relations of the entities engaged in economic activity in Ukraine.

Key words: categories, content, economy, national economy, relations, terms, world economy.

